

מכתלי בית הדין

תשובות אקטואליות
בענייני חושן משפט

גיליון רל"ח, תשפ"ד

משולחנו של הגאון
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
ריש מתיבתא 'עוז והדר'

שדכן שהובטח לו שכר בלי לסגור

רוצים להתקדם עם השידוך, מה דעתך שאציע שם?

אין חכם כבעל הניסיון. ר' קלמן שהכיר את זלמניו מהצעות קודמות וידע גם על מגוון דרכי פעולותיו בתחום, מהם דרכים עקלקלות מלאי התחייבויות מצד לצד שלא בהכרח ניצבים על אדני האמת, הרגיש כעת את קורי העכביש שנטווים סביבו וכי העניין עלול להסתבר, ובהכירו היטב את נפשם של שני השדכנים, מי מתאים יותר להביא את העניין לידי גמר טוב, ומי עלול לעשות זאת בתעלולים ופעלולים שיתירו טעם מריר וחמצמץ של התחייבויות בלתי מתואמות שיועברו מצד לצד, שמע את עצמו מגיב לדבריו של זלמניו ואומר לו כך: "תראה, כבר קבלתי מהם תשובה חיובית דרך שדכן אחר שעסק בעניין וגם פעל רבות לשכנע אותם לקדם את הרעיון".

אלא שעוד בטרם סיים את דבריו, החל זלמניו השדכן קוצף עליו בדברים: "ר' קלמן, עליכם לא הייתי מאמין, שאתם תתנהגו כך? וכי זו דרכה של תורה? בחרתם לנגוב אותי". ועוד כהנה אמירות שלא ערבו לאוזן שומעים.

ר' קלמן, יהודי אציל-נפש, הבין את אשר לפניו, וגם הבין היטב שהאבחנה הראשונה שלו כמו גם ההחלטה המהירה את מי לבחור כשדכן, היא נכונה וגם נכונה, ומה לו להתעסק לכל אורך הדרך, שיחות ושליחויות, מסרים וסיכומים, עם שדכן שמסוגל כך לצעוק ולהאשים. הוא, בעדינותו ובטוב לבו לא היה מסוגל להרים את קולו, וכלל לא מתאימה לו התפרצות שכזו. ומשכך, פנה לזלמניו ואמר לו: בבקשה ממך, ידידי היקר ר' זלמן, הסר דאגה מלבך, אפצה אותך ואשלם גם לך דמי שדכנות. אך עדיף לי כעת שנחמן יסיים את העניין בכי טוב, מאחר והוא כבר עמד מול משפחת רייכמן וכבר הביא את הסכמתם והוא יודע ובקי בשיגם ושיחם. זלמניו סבר וקיבל. אם כך או כך הוא יקבל את שלו, לא מפריע לו שהמצוה תהיה נקראת על שם נחמן. ואכן, השידוך קם והיה. נחמן השדכן הופיע במסיבת ה'לחיים' והשתתף שם כשושבין הראשי שבין שני המחותנים.

למחרת עם שחר, הופיע זלמניו בביתו של ר' קלמן. ולאחר איחולי מזל-טוב לבביים, תבע את שלו, דמי שדכנות מלאים. הן כך הבטיח

היה למופת ולדוגמא של ילדים יראי שמים משופרים ומצטיינים במעלותיהם.

תחילתו של שידוך, היה כאשר ר' נחמן השדכן הציע תחילה את הרעיון דוקא למחותנו רבי דוד, אלא שהשם 'עמד על השולחן' במשך תקופה, בלי כל התקדמות ממשית.

כעבור מספר חדשים, פנה לר' קלמן, ר' זלמן המתקרי בפי כל 'זלמניו-שדכן', גם הוא שדכן ידוע, והציע מיוזמתו את בנו של רבי דוד, תוך שהוא מכביר במילים על התמדתו ושקידתו, מפארי וממובחרי ישיבת 'אור התורה'. הוא סיפר על היכרות קרובה שיש לו עם המשפחה, וכי אין ספק שחתן בן-תורה שכזה הוא בבחינת 'ענבי הגפן בענבי הגפן', ולא נותר אלא לסכם שיהיה זה 'דבר נאה ומתקבל', כשכוונתו גם שיהיה נאה עבורו כאשר יהיה 'מתקבל' גם אצלו דמי שדכנות בסכר פנים יפות ובתוספת כהנה וכהנה. "א שלמות פון א שידוך", כך חתם את דבריו תוך שהוא דוחק באבי הכלה להיחפז עם העניין לבל יקדמנו אחר.

ר' קלמן התרשם מההצעה, והודיע לו כי הוא יוצא למסע בירורים. רק יומיים חלפו מאותה הצעה, והנה רבי דוד אבי החתן, לאחר תקופה ארוכה מאד שלא הגיב לנחמן השדכן, פונה אליו ואומר לו, לאחר שהתבוננו בהצעתך, אנחנו נותנים לך 'אור ירוק' להתקדם עמה ולהביא להצעה על שולחנו של ר' קלמן.

נחמן כמוכן לא איבד רגע, ומיד התקשר לר' קלמן אבי הכלה להציע את בנו של רבי דוד, תוך כדי שהוא מכביר במילים על משפחת רייכמן המיוחדת, תורת חסד על לשונה ובניה כשתילי זיתים. בעוד הוא מכביר בדברים, קטע אותו ר' קלמן, ואמר לו: ראה נא, אצלנו כבר הציעו את ההצעה, אלא שלא קבלנו שום תשובה ואף לא איתות מצידם של משפחת רייכמן. נחמן השדכן שנעימת קולו וטון דיבורו כבר היו בשיא כוחו, התאמץ להגביר עוד יותר את קולו כאשר הודיע חגיגתי כדרכם של שדכנים כי מצד רבי דוד העניין כבר מנוי וסגור. אפשר עוד הערב לשתות 'לחיים'.

מספר שעות חלפו עד שזלמניו השדכן הראשון מצד ר' קלמן, מוצא את עצמו מתקשר אליו לדווח, תראה שמעתי מאחד מבני משפחת רייכמן שהם מבררים חזק, ועושה לי רושם שהם

השמחה בבית קורנברג הרקיעה שחקים. זה עתה סיימו את מסיבת ה'לחיים' לרגל אירוסי הבת הזקונים, שזכתה לחתן בן-תורה משמו ומעלה, הבחור החשוב נתן בנו של הגאון רבי דוד רייכמן. ראש כולל 'מעמקים' בשכונת גלי מרום שבעיר החוף, שיצא שמו לתהילה בכל הארץ כמקום תורה של חרפים ועמקנים, עוקרי הרים וטוחנים אותם עד אשר דק לעפר, והכל תחת ניצוחו ושריטתו של המחותן החשוב, העומד בראש המדברים. דין ריכא ובר ריכא.

התקופה האחרונה של השידוכים לא הייתה קלה. שמות עלו שמות ירדו. לאבי המשפחה, ר' קלמן, יהודי נשוא בעמיו, ניסיון רב עם תקופות כאלו, כבר עשרה ילדים שידך והוביל לחופה. מעולם לא חיפש מה שלא התאים לבן או הבת, כל אחד לפי תורו, לא התחשב כמוכן ב'מה יאמרו', וגם לא טרח לחשב חישובו של עולם ממחותן למחותן. בכל עת שהגיע תור ילד וילד היה נותן את עיקר מרצו והשתדלותו בתפילה לבורא עולמים שימציא לו את הזיווג הנכון והמתאים לאופיו של הילד, לחיים טובים ומאושרים, ולחיים שיש בהם תורה ויראת שמים. הא ותו לא. שום תשובה שלילית, כמו גם כל אמירה שנשלחה לעברו, לא גרמה לו לחוש שממתגים אותו שלא כפי שהיה סבור כלפי עצמו. מעולם לא חשב שנכון יהיה להתבונן בחלק האישי שלו במהלכים כה משמעותיים של בניית שרשרת הדורות. כך גם באותן פעמים שהיה נדרש להמתין פרק זמן ארוך יותר מכפי שהסבלנות הטבעית מאפשרת, היה הוא מודה ומהלל להקב"ה ושם בו תקוותו. כעת עם תום תקופת השידוכים של הבת האחרונה, חש נינוח מאי-פעם. הרגיש שהשלים את הפרק המשמעותי בחייו.

לאותה מסיבת לחיים צנועה ומרגשת שהתקיימה בביתו, קדמו לא מעט שליחויות ומסרים משני הצדדים. ממחותן למחותן. כאשר במהלך התקפות רעיון השידוך, הייתה לו לר' קלמן התלבטות לא פשוטה בהכרעה מי יהיה השדכן שיוביל את סגירת השידוך המפואר לו זכה, כשהשתדך עם רבי דוד, מנכבדי הקהילה, שהיה ידוע כאיש נפלא המקובל על כל הבריות, תורה וגדולה התאחדו על שולחנו, וביתו

לו נאמנה בעודו עסוק בכירורים ובסיכומים לקראת השמחה הגדולה. אבי הבת, המחנות הנרגש, קיבל את אורחו בסבר פנים יפות ואף טרח לכבדו במיני מתיקה לרגל השמחה, אך אמר לו, כי למען האמת הוא סבור שאינו צריך לשלם לו. לא שהוא מתכחש להבטחתו, אלא שלפי דעתו אין לה תוקף הלכתי, מאחר וכל עיקרה לא באה לעולם אלא כדי שלא לסבך את התקדמות העניין ולא אמר כן כי אם להפיס דעתו, ומאחר שהייתה עמו הבנה ברורה שאין טובת העניין ששני שדכנים יעסקו בדבר, ולדעתו נחמון היה יכול לסיים את השידוך טוב יותר וגם בצורה מכובדת וראויה מבלי להשאיר עקבות של צלילות בין הצדדים, לכן הוכרח להבטיח לו כדי שלא יהווה מכשול להתקדמות השידוך. מדובר באי נעימות ותו לו, כי אליבא דאמת לא הייתה לו כוונה לשלם לשני שדכנים, אך גם כעת, כדי שלא יתפתחו צעקות קולניות בין כותלי הבית שאך אמש חווה שמחה נפלאה ומרוממת, הוא מציע לו לצאת יחדיו לבית ההוראה לברר את דין התורה.

עיקרי הנושא בהלכה

בסיפור שלפנינו יש לברר תחילה מה חלקו של 'מציע ראשון' בשדכנות, ולאחר מכן מה משמעות ההבטחה שהמחותן אבי הכלה העניק לשדכן הראשון כדי שלא להפריע את התקדמות השידוך.

א. גדר חיוב דמי שדכנות

המקור ההלכתי לחיוב תשלום דמי שדכנות (ביאור הגר"א סימן פז ס"ק קיז בשם מהר"ם) הוא מדין 'יורד' מיוזמתו לשדה חברו העשויה ליטע, ונטעה שלא ברשות החבר, שהדין הוא שאומדים כמה אדם רוצה לתת תמורת נטיעת שדה ועליו לתת סכום זה לנוטע (סימן שעה סעיף א). עקרון זה פועל גם במקרה של תיווך או שדכנות, כי אדם רוצה לקבל את השירות הזה, וכשכא חברו והעניק לו את השירות, גובה את שכרו כמקובל. באבני נזר (חושן משפט סימן לו) ציין כי עיקר החיוב בעשיית השידוך הוא כלפי החתן והכלה, ולא כלפי המחנות, ובפתחי חושן (שכירות פרק יד הערה ג) ביאר שהאבני נזר אינו חולק על שאר האחרונים שכתבו שההורים הם שחייבים את שכר השדכנות, כי למעשה אחרי שהמנהג הוא שההורים הם שדואגים לבניהם ולבנותיהם הרי שהשדכן 'יורד' לשדה ההורים והם שחייבים, וכתב שהנפק"מ היא באופן שקרובים אחרים מתעסקים בענייני השידוכים, שאם אינם רוצים לשלם או שאין להם, ניתן לגבות מהחתן והכלה כי באופן זה השדכן ירד גם על דעתם.

אמנם באופן שהשדכן נשלח על ידי אחד הצדדים או שניהם, אין דינו של השדכן כ'יורד', אלא הוא מוגדר כפועל רגיל שנשכר עבור מלאכה זו. כך כתב רבי משה פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה חושן משפט חלק א סימן מט). כאשר הוא מקבל את עבודתו כפועל, המזמין לא יוכל לחזור בו באמצע העבודה ולפנות לשדכן אחר. (ראה הרחבה בעניין 'מכתלי בית הדין' חלק ב' סימן כד).

במקרה שלפנינו שעוסק בשדכן רגיל שפנה מיוזמתו בהצעת שידוך לשני הצדדים, אין לומר שמאחר שהתחיל את פעולתו הוא הפך להיות פועל גמור לכל דיניו, וכפי שכבר נתבאר בידי

מהר"ם ששדכנות שהוצעה על ידי שדכן החיוב הוא מדין יורד בלבד. (וראה פתחי תשובה סימן פט סק"ב שבירר מעצמו לא שייך החיוב של 'ביומו תתן שכרו' האמור בפועל).

ב. תיווך שנגמר על ידי אחר

נחלקו הראשונים לגבי עיסקה שתיווכה נעשה בידי שני אנשים. הרא"ש כתב בתשובה (כלל קה סימן א) אודות שמעון שהיה סרסור של ראובן למכור את ביתו, והלך שמעון והציע את הבית ללוי שהסכים לקנות, אלא שכאשר שמעון ראובן שלוי הוא המיועד להיות הקונה, סירב למכור לו בטענה כי לוי הוא שונאו, שבוודאי אין לשמעון דמי תיווך. למרות שהוסכם ביניהם שהוא יכול לתווך את הבית, והוא אכן מצא קונה רציני שהיה מעוניין לסגור, מכל מקום כיון שהעיסקה לא הגיעה לידי ביצוע, אין לו תיווך.

ומעשים בכל יום שיש במקח אחד כמה סרסורים ואחד מסרסר ללוי ואחד ליהודה, ומי שנגמר המקח על ידו הוא זוכה בדמי התיווך, ואין לאחרים כלום. ופעמים שגם אחרי שהוצעו למוכר הצעות רבות, הוא בוחר מעצמו למכור למישהו אחר, וגם באופן כזה אינו צריך לשלם דמי תיווך לשום מתווך. ואולם, באופן שלאחר שראובן דחה את הצעתו של שמעון, בסופו של דבר כשהוא נותר מחוסר ברירה, קם ומכר בעצמו את הנכס ללוי בלא להודקק בשירותי התיווך של שמעון, ברור שפעולה כזו היא רמאות מצידו של ראובן ועליו לשלם לשמעון דמי תיווך מלאים.

דברי הרא"ש נסובו על אופן שבו המוכר בחר לסיים את העיסקה בעצמו ולא פנה למתווך אחר, אך הרמ"א (סימן קפה סעיף ו) שכתב דין זה על אותו מקרה מוסיף פרט לסיפור: שמעון פנה למתווך אחר כדי שישגור ביניהם את העיסקה. למרות התוספת, הדין לא משתנה, והרמ"א פסק שהמוכר חייב לתת למתווך הראשון דמי תיווך, למרות שסיום העיסקה נעשתה בידי אחר.

ברם, הנודע ביהודה (תניינא חושן משפט סימן לו) מעיר שהרי בתשובת הרא"ש לא הזכיר תוספת זו שלבסוף הבית נמכר באמצעות מתווך אחר, ובהחלט יש לומר שבאופן שיש כאן מתווך נוסף, העיסקה לא נסגרה מתוך רמאות כלפי המתווך הראשון, אלא שהשני הצליח במקום שהראשון נכשל, בא שידל ושכנע את המוכר ודבריו עשו פרי שלא לערב בין האיבה שהייתה ביניהם לבין העיסקה המצוינת העומדת לפתחם.

מסקנתו של הנודע ביהודה, שגם הרמ"א לא התכוון לומר שרק הראשון יקבל דמי תיווך ולא השני, ומה שכתב שחייב לשלם למתווך הראשון, הכוונה שיש לשלם לו את חלקו היחסי בתיווך, אבל על סיום מלאכת התיווך שלא נעשה על ידו אינו נוטל. והוסיף הנודע ביהודה עוד, שמסתבר

שאפילו אם המוכר לא פעל בידיים נקיות, אלא סילק במרמה את המתווך הראשון, עדיין אי אפשר לחייבו לשלם לראשון מה שהפסיד, דהיינו יותר מחלקו, כי היות שבפועל השני גמר את המלאכה הרי שיש לשלם לשני על פעולתו, ואין הדבר דומה למקרה של הרא"ש שם המוכר סגר עניינים בעצמו ללא שום מתווך.

מדברי הנודע ביהודה יש ללמוד, שהשדכן השני בוודאי נוטל את חלקו כמי שסיים והביא את ההצעה לידי גמר, ואילו הראשון גם אם היה יכול לסיים את העניין בטוב אין חיוב לשלם לו יותר מחלקו כמציע ראשון.

ג. מתחיל שלא היה צורך בהצעתו

אב"ד פרנקפורט רבי יעקב פאפערש הכהן, דן בתשובותיו 'שב יעקב' (חושן משפט סימן יג) לגבי שידוך שנסגר על ידי לוי ויהודה, ולאחר שהצדדים ישבו 'לחיים', הופיעו גד ואשר, גם הם טוענים שלקחו חבל בשידוך, ודרשו שלא ישלמו את כל דמי השדכנות רק ללוי ויהודה. כהוכחה לצדקת טענתם, הציגו את דברי

אלא, מבאר השב יעקב, מוכרחים אנו לחלק כאמור, אצל משה אם הוא לא היה לוקח עמו את עצמות יוסף, סוף סוף הייתה המצוה נעשית על ידי אחרים, שהרי הושבעו ליטול עמם את עצמותיו, לכן הכל נקרא על שם הגומר. אולם בנין בית המקדש, מאחר שלא נקבע זמן קבוע לבנינו, אם לא שדוד המלך התעורר לבנותו, אפשר שעדיין לא היה נבנה גם אחריו, וכמו שאנו רואים ששאל המלך לא התעורר לבנות את הבית, לכן בוודאי יש משמעות לפעולות ההתחלתיות של דוד המלך כדי להחשיב את הבנייה על שמו

הרא"ש והרמ"א שהובאו לעיל, שאם המוכר סירב להצעתו של המתווך למכור את הבית ללוי, ולבסוף מכר את הבית על ידי מתווך אחר, אין הוא יכול לפטור עצמו מלשלם לראשון את חלקו.

לבית הדין שביקש לברר את הסיפור לאשורו, נודע כי אכן גד ואשר הציעו זאת תחילה לאבי החתן, וגם אל פתחו של אבי הכלה אמנם הגיעה ההצעה מאת המערערים, אם כי לא ידוע לו אם היו הראשונים שהציעו את ההצעה, אלא שתגובתו הראשונה להצעתם הייתה שחבל לדבר עמו על שידוך זה מאחר והתנאי הבסיסי שלו להתקדם בשידוך שההצעה תהיה של 'חתן בן תורה', לפיכך הצעה זו שאינה עונה לדרישתו לא עומדת על הפרק. סופו של דבר, שבאו לוי ויהודה והם הצליחו להעמידו על קרקע המציאות, ובדברים נכוחים המתיישבים על הלב בטוב טעם ודעת, נתנו לו להבין כמה הצעת השידוך המדוברת דוקא מתאימה לבתו, ולמרות עקשנותו של אבי הכלה, הפעילו הללו לחצים אדירים עליו ועל בני משפחתו, ביניהם על אביו הוא זקנה של הכלה, יומם וליילה לא שבתו עד שבלחץ בני משפחתו התרצה לגמור את השידוך למזל טוב וגדיא יאה. דברי אבי הכלה שכאמור סיפר גופא דעובדא היכי הוה,

ניכרו כדברי אמת וללא שום כוונות ערמה. ואשר על כן, טענו לוי ויהודה, הלא אנחנו השקענו את כל מרצנו להביא את השידוך לידי גמר, ומה לנו עם גד ואשר שלא קידמו דבר וחצי דבר לומר לדבק טוב, אטו כל מי שיאמר לחברו לך יש בן ולפלוני יש בת, והלה שיש לו בת אינו מעוניין כלל לשמוע את הדברים, הכי בשל הצעה שכזאת יצטרכו לשלם למציע 'דמי מתחיל'?

ובאשר להוכחתם של גד ואשר המתווכים הראשונים מדברי הרא"ש, השיבו לוי ויהודה שדברים אלו נאמרו רק כאשר הייתה רמאות מצידו של המוכר, שהחליט למדר את המתווך הראשון ולעשות את העיסקה בעצמו או דרך מתווך אחר, לא כן הדבר בעניינם שלא הייתה כל רמאות בדבר, כי עקשנותו של כבוד המחותרן אבי הכלה הייתה ברורה והחלטית שאין בכוונתו לקחת לחתן עבר בתו אלא חתן שהוא תלמיד

אמנם באופן שהשדכן נשלח על ידי אחד הצדדים או שניהם, אין דינו של השדכן כ'יורד', אלא הוא מוגדר כפועל רגיל שנשכר עבור מלאכה זו. כך כתב רבי משה פיינשטיין זצ"ל (אגרות משה חושן משפט חלק א סימן מט). כאשר הוא מקבל את עבודתו כפועל, המזמין לא יוכל לחזור בו באמצע העבודה ולפנות לשדכן אחר. (ראה הרחבה בעניין 'מכתלי בית הדין' חלק ב' סימן כד)

בני ישראל מארץ מצרים קברו בשכם, שמכאן שכל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו, ויש לדקדק הלא באמת משה רבינו העלה את עצמות יוסף מארץ מצרים למדבר, ואם כן אפילו אם ישראל נחשבים כאילו עשו את המצוה, מכל מקום היה מתאים לומר 'ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל מהמדבר קברו בשכם', ומדוע לפחות את תחילת המצוה לא ייחסו למשה, אלא מכאן ראייה שהעיקר הוא הגומר ולא המתחיל. ונכון שיש שכר מצוה מסוים למתחיל, שהרי גם על משה דרשו (שמות רבה כ יט) בשל כך את הפסוק (משלי י ח) 'חכם לב יקח מצוות', אך עיקר השכר הוא של הגומר. וממה שאמרו שם 'כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו', ולא הדגישו 'כל העושה מצוה', יש להוכיח שאין לחלק בזה בין מצוה לדיני ממונות, אלא תמיד הגומר הוא נחשב העושה.

השב יעקב שמע את הדברים האריך לבאר בתשובתו שאם המתחיל היה שזה שהמציא להם את השידוך ואחר כך באו שדכנים אחרים, או שאותו צד שהיה מרוצה לשידוך העמיד אחרים אשר דבריהם נשמעים יותר לצד השני, בודאי יש לראשון דין מתחיל, אף שלא היה יכול מצד עצמו לגמור, כי הועילו מעשיו והשני שבא אחריו רק השלים את מלאכתו, אך אם הגומרים התעוררו מעצמם לאותו שידוך והיו סבורים שהם הראשונים, נמצא שבסופו של דבר המתחיל לא עשה שום פעולה, ואין טעם ליתן לו דבר.

ראייה לדבריו, הביא ממה

שהקשו במדרש (ילקוט תהלים רמז תשיג) על הפסוק (תהלים א) 'מזמור שיר חנוכת הבית לדוד', וכי דוד בנאו והלא שלמה בנאו. אלא אמר הקדוש ברוך הוא הואיל וחשבת לבנותו הרי זה כאילו בנית. ולכאורה הרי זו סתירה לדברי חז"ל אודות משה רבינו שהמצוה נקראת על שם בני ישראל הגומרים.

אלא, מבאר השב יעקב, מוכרחים אנו לחלק כאמור, אצל משה אם הוא לא היה לוקח עמו את עצמות יוסף, סוף סוף הייתה המצוה נעשית על ידי אחרים, שהרי הושבעו ליטול עמם את עצמותיו, לכן הכל נקרא על שם הגומר. אולם בנין בית המקדש, מאחר

שלא נקבע זמן קבוע לבניינו, אם לא שדוד המלך התעורר לבנותו, אפשר שעדיין לא היה נבנה גם אחריו, וכמו שאנו רואים ששאל המלך לא התעורר לבנות את הבית, לכן בוודאי יש משמעות לפעולות ההתחלתיות של דוד המלך כדי להחשיב את הבנייה על שמו.

[יש לציין כי בנו של הקרבן נתנאל (דבריו הובאו בגליון 'מוריה' שנה ה גליון א-ג עמ' כד) דחה ראייתו של השב יעקב, מהמבואר בגמרא (סוטה יג.) שמשה רבינו טרח והלך אצל סרח בת אשר ושמוע היכן קבור יוסף עד שעמד על שפת נילוס וכו', ואם כן פשיטא שאין לבטל את חלקו של משה רבינו, ואמנם גם למשה רבינו וגם לדוד המלך יש את השכר כאילו גמרו את המצוה, אלא שהמצוה נקראת על שמו של הגומר, וזה אמור דוקא לגבי מצוות, וכמו שכתב בנזר הקודש (בראשית רבה פה) שמכל מצוה נברא מלאך ואם הוא מתרשל לגומרה נעשה עליו קטיגור, ואילו על משה דוד אין כל טענה כיון שמן השמים עכבום, ולכן וודאי שיש להם שכר טוב, כדברי חז"ל (ברכות ו.) על החושב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאו שנחשב כאילו עשאו לענין קבלת שכר, רק ששם המצוה נקראת על שם הגומר, וממילא אין ללמוד דבר ממון מדבר מצוה].

לפי דברי השב יעקב, נמצא כי בנידון שלפנינו, מאחר ונחמן הציע את ההצעה מיוזמתו, והיה יכול להביא את הדבר לידי גמר אצל שני הצדדים, הרי שאין לו שום חיוב כלפי זלמן, אף לא כדין 'מתחיל'.

לעומת זאת, הגאון רבי שלמה קלוגר, (חכמת שלמה בהגהות לחו"מ, סימן קפה סעיף ו) כתב שהיות שאין דרך שישתנו הצדדים רק אחר הרבות דברים עם כל אחד ואחד, זה ינוח מקצת מדעתו וזה יוסיף, לכן אף אם לא הצליח השדכן הראשון להשוותם, מכל מקום פעולתו הקלה במידה מסוימת בטירחה של סגירת השידוך, ואילו הוא היה בתמונה, היה השני זקוק להשתדלות גדולה יותר כדי לסיים את העניין בכי טוב. לכן, בכל אופן ראוי לתת לראשון מעט כפי שטרחתו.

לפי דבריו, בנידון דידן, צריך לתת לזלמן מעט מדמי השדכנות כפי טרחתו, כי מסתבר שפעולתו הפחיתתה מטרחתו של נחמן.

וכן כתב טעם זה בנו של הקרבן נתנאל (גליון מוריה שם), והוסיף עוד טעם לפי שעל ידי הראשון כבר התחיל לברר על השידוך וקירב בזה את גמר השידוך גם אם בשעת מעשה לא גמרו בדעתו להשתדך, וכך היא דרכו של עולם. וכתב (שם עמ' כה) שכמדומה שכן הוא המנהג בפראג לשלם באופן זה לשדכן הראשון מחיר מלא של מתחיל שלישי דמי השדכנות.

המשך הדין והיוצא להלכה נביא בע"ה ובס"ד בשבוע הבא

